

AZƏRBAYCAN TİBB UNIVERSİTETİ

“SƏHIYYƏ VƏ ONUN TƏŞKİLİ”

fənni üzrə fəlsəfə doktoru imtahanının

PROQRAMI

hazırlıq istiqaməti: **“TİBB ELMLƏRİ”**

proqramın istiqaməti: **3212.01 “SƏHIYYƏ VƏ ONUN TƏŞKİLİ”**

B A K I - 2021

İctimai Sağlamlıq və Səhiyyənin Təşkili

fənni üzrə fəlsəfə doktoru imtahanının proqramı

**tibb elmləri doktoru, professor R.Ə.Çobanovun ümumi elmi rəhbərliyi ilə
aşağıdakı müəlliflər tərəfindən hazırlanmışdır**

Azərbaycan Tibb Universitetinin
“İctimai Sağlamlıq və Səhiyyənin Təşkili”
kafedrasının müdiri, tibb elmləri doktoru,
professor

Çobanov Rafiq Ənvər oğlu

Azərbaycan Tibb Universitetinin
“İctimai Sağlamlıq və Səhiyyənin Təşkili”
kafedrasının professoru,
tibb elmləri doktoru,

Ələkbərov Musa Məmmədəli oğlu

Azərbaycan Tibb Universitetinin
“İctimai Sağlamlıq və Səhiyyənin Təşkili”
kafedrasının dosenti, tibb üzrə fəlsəfə doktoru,

Babayev Kamran Ələvsət oğlu

Azərbaycan Tibb Universitetinin
“İctimai Sağlamlıq və Səhiyyənin Təşkili”
kafedrasının baş müəllimi,
tarix üzrə fəlsəfə doktoru,

Məmmədov Fuad Fəxrəddin oğlu

MƏZMUNU

Ümumi qaydalar:

Bölmə I. Elmi ixtisas üzrə fəlsəfə doktoru imtahanının hədəfləri və məqsədləri

Bölmə II. Fəlsəfə doktoru imtahanının verilməsi prosesində yoxlanan bacarıqlar

Bölmə III. Fəlsəfə doktoru imtahanı proqramının məzmunu

Fəsil 1. Giriş. İctimai sağlamlıq və səhiyyənin təşkili bir elm və tədris fənni kimi

Fəsil 2. Əhəlinin sağlamlıq vəziyyəti və onun öyrənilməsi üsulları

Fəsil 3. Tibbi statistikanın əsasları

Fəsil 4. Əhəliyə müalicə-profilaktika və sanitariya-epidemioloji yardımın təşkili

Fəsil 5. Səhiyyənin planlaşdırılması, əhəlinin səhiyyə resurslarına tələbatının təyini metodları

Fəsil 6. Səhiyyənin idarə olunması

Fəsil 7. Səhiyyənin iqtisadiyyatı və maliyyələşdirilməsi

Fəsil 8. Xarici ölkələrdə səhiyyə. Səhiyyənin beynəlxalq əhəmiyyəti. Ümumdünya səhiyyə təşkilatı (ÜST)

Bölmə IV. Tədris-metodik və informasiya təminatı

Bölmə V. Qiymətləndirmə meyarları

Bölmə VI. Fəlsəfə doktoru imtahanına hazırlaşmaq üçün nümunəvi sualların siyahısı

ÜMUMİ QAYDALAR

Doktorantura ali təhsil bazasında elmi və elmi-pedaqoji kadr hazırlığını, ixtisas və elmi dərəcələrin yüksəldilməsini təmin edir. Doktorantura təhsili ali təhsilin ən

yüksək pilləsi olaraq ali təhsil müəssisələrində və elmi təşkilatlarda yaradılan doktoranturalar vasitəsilə həyata keçirilir.

İctimai sağlamlıq və səhiyyənin təşkili fənni “Səhiyyə və onun təşkili” ixtisası, 3212.01 – “Səhiyyə və onun təşkili” istiqaməti proqramı üzrə doktoranturada elmi-pedaqoji kadrlar hazırlığının **variantiv** hissəsinə aid fundamental fəndir.

“İctimai sağlamlıq və səhiyyənin təşkili” fənninin öyrənilməsi bakalavr və rezidentura hazırlığı üzrə əsas təhsil proqramının mənimsənilməsi prosesində doktorantların yiyələndiyi biliklərin məcmusuna əsaslanır. Proqramın əsasını aşağıdakı fəsillərin əsas müddəaları təşkil edir: “Giriş. İctimai sağlamlıq və səhiyyənin təşkili bir elm və tədris fənni kimi”, “Əhalinin sağlamlıq vəziyyəti və onun öyrənilməsi üsulları”, “Tibbi statistikanın əsasları”, “Əhaliyə müalicə-profilaktika və sanitariya-epidemioloji yardımın təşkili”,

“Səhiyyənin planlaşdırılması, əhalinin səhiyyə resurslarına tələbatının təyini metodları”, “Səhiyyənin idarə olunması”, “Səhiyyənin iqtisadiyyatı, maliyyələşdirilməsi”, “Xarici ölkələrdə səhiyyə. Səhiyyənin beynəlxalq əhəmiyyəti. Ümumdünya səhiyyə təşkilatı (ÜST)”.

“İctimai sağlamlıq və səhiyyənin təşkili” fənni üzrə fəlsəfə doktoru imtahanına daxil edilmiş sualların mənimsənilməsinin nəticələri doktorantların elmi-tədqiqat və peşəkar fəaliyyətləri üçün həlledici əhəmiyyətə malikdir.

“İctimai sağlamlıq və səhiyyənin təşkili” fənni üzrə fəlsəfə doktoru imtahanı tədris planında və təqvim tədris qrafikində müəyyən edilmiş müddətlərdə keçirilir.

“İctimai sağlamlıq və səhiyyənin təşkili” fənni üzrə fəlsəfə doktoru imtahanı proqramında fəlsəfə doktoru imtahanının hədəfləri və məqsədləri, ona olan tələblər müəyyən edilmiş, fəlsəfə doktoru imtahanının məzmunu və qiymətləndirmə meyarları təsvir edilmişdir.

“İctimai sağlamlıq və səhiyyənin təşkili” fənni fundamental elmi bazaya malik olan, elmi yaradıcılığın metodologiyası və müasir informasiya texnologiyaları barədə məlumatlı, müstəqil elmi-tədqiqat və elmi-pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olmağı bacaran və buna hazır olan şəxsiyyətin formalaşmasına imkan yaradır.

I BÖLMƏ. ELMİ İXTİSAS ÜZRƏ FƏLSƏFƏ DOKTORU

İMTAHANININ HƏDƏFLƏRİ VƏ MƏQSƏDLƏRİ

3212.01 - “Səhiyyə və onun təşkili” ixtisası üzrə doktoranturada təhsil alanların hazırlığının hədəfi tibb sahəsində ali ixtisaslı kadrlar hazırlanmasından, bu sahənin elmi və elmi-pedaqoji kadrlarla, həmçinin sosial gigiyenik tədqiqatın müasir elmi metodlarına yiyələnmiş, yüksək ixtisaslı mütəxəssislərlə təmin etməkdən, doktorantın elmi ixtisas fənlərinin öyrənilməsinin yekunlarına əsasən onun bacarıqlarının səviyyəsini aşkar etmək və qiymətləndirməkdən ibarətdir.

Tədqiqatın məzmunu – Tibbi, demoqraik əhəmiyyətli məlumatların statistik müayinə metodları – tədqiqat üsullarını tətbiq etmə, sosial-iqtisadi göstəriciləri hesablama, sosial və digər amillərin əhalinin sağlamlıq vəziyyətinə təsirinin öyrənilməsi, onun mühafizəsi məqsədilə ictimai, dövləti və tibbi xarakterli elmi surətdə əsaslandırılmış kompleks tədbirlər sisteminin və səhiyyənin təşkili məsələlərinin həyata keçirilməsi, tibb müəssisələrində idarəetmə menecmenti və səmərəliliyin qiymətləndirilməsi.

Tədqiqatın obyekti – İctimai sağlamlığın mühafizəsi və səhiyyənin nəzəri probleminin, konsepsiyalarının, əhalinin həyat tərzinin, sosial-gigiyenik problemlərinin tədqiq olunması. Tədqiqat üsullarının işlənilməsi, əhalinin sağlamlıq vəziyyətinin və onun dinamikasının xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi və qiymətləndirilməsi, demoqrafik proseslərin, xəstələnmənin, fiziki inkişafın, əlilliyin öyrənilməsi, əhalinin sağlamlığına sosial, iqtisadi-siyasi, ətraf mühit və b. amillərin təsirinin tədqiqi. Əhaliyə tibbi xidmətin təşkilinin, profilaktikanın yeni təşkilati modellərinin və texnologiyalarının işlənilib hazırlanması, əhaliyə müalicə və reabilitasiya yardımının göstərilməsi və səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi.

Elmi ixtisas üzrə fəlsəfə doktoru imtahanının hədəfi təhsil alanlar tərəfindən əsas ali təhsil proqramının – 3212.01 - “Səhiyyə və onun təşkili” istiqaməti üzrə doktoranturada elmi-pedaqoji kadrlar hazırlanması proqramının mənimsənilməsinin nəticələrinin Dövlət Ali Təhsil Standartlarının müvafiq tələblərinə nə dərəcədə uyğun olduğunu təyin etməkdir.

Elmi ixtisas üzrə fəlsəfə doktoru imtahanının məqsədləri:

– elmi ixtisas üzrə fəlsəfə doktoru imtahanına hazırlıq və fəlsəfə doktoru

imtahanının verilməsi prosesində 3212.01 - “Səhiyyə və onun təşkili” hazırlıq istiqaməti üzrə Dövlət Ali Təhsil Standartlarının tələbləri (ali ixtisaslı kadrların hazırlıq səviyyəsi) və təhsil alanların ali təhsil proqramının – doktoranturada elmi-pedaqoji kadrların hazırlanması proqramının mənimsənilməsi prosesində əldə etdikləri faktiki bilik, bacarıq və vərdislər arasında uyğunluğu təyin etmək;

– doktorantın ictimai sağlamlığın obyektiv qiymətləndirilməsi və ona təsir edən amillərin müəyyənləşdirilməsi üçün informasiyanın toplanması, sosioloji, sosial-gigiyenik, ekspert qiymətləndirilməsi, büdcə, tədqiqat, iqtisadi, riyazi, riyazi modelləşdirmə və əhəlinin sağlamlıq vəziyyətinin qiymətləndirilməsi və ona təsir edən risk amillərinin öyrənilməsi üçün zəruri olan, başqa tədqiqat üsullarını tətbiq etmə haqqında elmi bilikləri nə dərəcədə mənimsədiyini aşkar etmək;

– doktorantın tibb statistik tədqiqatları planlaşdırma, tədqiqat proqramlarını tərtib etmək və məlumat toplama, məlumatların riyazi işlənməsi proqramını tərtib etmə, qeyri parametrik statistik üsulları tətbiq etmə, əhəlinin sağlamlıq vəziyyətini və tibbi yardıma olan tələbatını proqnozlaşdırma, faktorial təhlil aparma bacarığını qiymətləndirmək;

– doktorantın səhiyyə sahəsində ölkədə və beynəlxalq səviyyədə mövcud olan hüquqi aktlardan istifadə etmə, idarəetmənin qanunlarını mənimsəmə, əhəlinin tibb resurslarına olan tələbatını müəyyənləşdirmə, tədqiqat metodlarını müstəqil öyrənmək, o cümlədən müasir elmi nailiyyətləri təhlil etmək və əldə olunan bilikləri tətbiq etməyi bacarmaq qabiliyyətini qiymətləndirmək.

II BÖLMƏ. FƏLSƏFƏ DOKTORU İMTAHANININ VERİLMƏSİ PROSESİNDƏ YOXLANAN BACARIQLAR

Doktorantura proqramının ixtisas fənni üzrə fəlsəfə doktoru imtahanı aşağıda sadalanan **bacarıqların** üzə çıxarılmasına yönəldilmişdir:

Universal bacarıqlar:

– müasir elmi nailiyyətləri təhlil etmək və qiymətləndirmək, tədqiqat və praktiki xarakterli məsələlərin həlli zamanı, o cümlədən fənlərarası sahələrdə yeni ideyalar irəli sürmək qabiliyyəti;

Ümumi peşəkar bacarıqlar:

– İctimai sağlamlıq və səhiyyənin təşkili sahəsində müasir tədqiqat metodlarından və informasiya texnologiyalarından istifadə etməklə müstəqil elmi-tədqiqat fəaliyyətini həyata keçirmək qabiliyyəti.

Peşəkar bacarıqlar:

– İctimai sağlamlıq və səhiyyənin təşkili sahəsində nəzəri və eksperimental tədqiqatların metodologiyasının mənimsənilməsi;

– elmi tədqiqatlarda İctimai sağlamlıq və səhiyyənin təşkili elminin nəzəri əsaslarından istifadə etmək qabiliyyəti.

Fəlsəfə doktoru imtahanında doktorant aşağıda sadalanan bilik, bacarıq və vərdislərini nümayiş etdirməlidir:

biliklər:

- Səhiyyə müəssisələrinin və idarəetmə orqanlarının fəaliyyətini tənzimləyən qanunvericilik və əsas direktiv sənədlər.
- İctimai sağlamlıq və səhiyyənin təşkilinin nəzəri əsasları.
- Ölkədə səhiyyənin təşkil olunması. Səhiyyənin idarəetmə sistemi.
- Kadrlarla işin təşkil olunması. Tibb müəssisələrin işinin planlaşdırılması, iqtisadiyyatı və maliyyə fəaliyyətinin təşkil olunması.
- müəssisələrin qeyd hesabat işinin təşkil olunması.
- Əhəlinin sağlamlığının öyrənilməsi metodologiyası və üsulları.
- Əhəlinin sağlamlığının vəziyyətini əks edən kriteriyalar və göstəricilər.
- Şəhər, kənd əhalisinə, sənaye müəssisəsi işçilərinə tibbi yardımın təşkili.
- Ana və uşaqların sağlamlığının mühafizəsi.
- Profilaktik tədbirlər kompleks proqramı.

- Müalicə-profilaktika müəssisələrində əmək qabiliyyətliliyinin ekspertizasının təşkil olunması. Tibbi-sosial ekspertiza.
- tibbin və səhiyyənin inkişafında İctimai sağlamlıq və səhiyyənin təşkilinin əhəmiyyəti, onun digər tibbi-bioloji və tibbi fənlərlə əlaqəsi.

bacarıqlar:

- Xüsusi təşkilati fəaliyyəti planlaşdırmaq və həyata keçirmək.
- Səhiyyə müəssisələrinin işinin taktiki və strateji planlaşdırılması.
- Tibb müəssisələrinin inzibati-təsərrüfat və inzibati-idarəetmə işlərini təşkil etmək.
- İdarəetmə orqanları ilə əlaqəni təşkil etmək.
- Müalicə-profilaktika müəssisələrinin şöbələri arasında əlaqə sistemini təmin etmək.
- Müəssisənin smetasını, onun ştat cədvəlini işləmək və tərtib etmək.
- Kollektivdə ideoloji və tərbiyəvi işlərə görə tədbirlər kompleksinin keçirilməsini təmin etmək.
- Kadrların seçilib, yerləşdirilməsini təmin etmək, kadr potensialından səmərəli istifadə etmək.
- Həkimlərin, orta və kiçik tibb personalının ixtisasının artırılması üzrə tədbirlər kompleksinin həyata keçirilməsini təmin etmək.
- Tibb müəssisəsi əməkdaşlarının işinin keyfiyyət və səmərəliliyinin yüksəldilməsi üçün sosial və iqtisadi maraq sistemlərinin yaradılmasını təmin etmək.
- Kollektivdə ideoloji və tərbiyəvi iş üzrə kompleks tədbirlərin aparılmasını təmin etmək.
- Əhalinin ərizə və məktublarına baxılması işinin təşkil olunması.
- Səhiyyə müəssisələrinin maddi-texniki bazasının yaradılması və istifadə olunmasını təşkil etmək.
- Əmrləri və rəsmi sənədləri tərtib etmək.
- İşgüzar toplantıları aparmaq.

vərdişlər:

- müxtəlif ədəbiyyat mənbələri ilə işləmək, müvafiq problemlər üzrə

informasiya axatarışı aparmaq;

- tədqiqat və praktiki xarakterli məsələlərin həlli zamanı, o cümlədən fənlər-
arası sahələrdə yaranan metodoloji problemləri təhlil etmək;

- müasir elmi nailiyyətləri, o cümlədən fənlərarası sahələrdə tədqiqat və prak-
tiki xarakterli məsələlərin həlli üzrə fəaliyyətin nəticələrini tənqidi mövqedən təhlil
etmək və qiymətləndirmək;

- müstəqil tədqiqat aparmaq qabiliyyəti;

- şifahi və yazılı nitqini məntiqi cəhətdən düzgün, əsaslandırılmış və aydın
şəkildə qurmaq; fənlərarası qarşılıqlı təsiri həyata keçirmək, tədqiqat məsələlərinin
həlli üçün perspektivli nəzəri-metodoloji və elmi-praktik yanaşmaları inkişaf etdir-
mək qabiliyyəti;

- tədqiqat işinin müxtəlif metodları;

- statistik göstəricilərin qiymətləndirilməsi metodikası, xronoloji təhlili
metodları.

III BÖLMƏ. FƏLSƏFƏ DOKTORU İMTAHANI

PROQRAMININ MƏZMUNU

FƏSİL 1. GİRİŞ. İCTİMAİ SAĞLAMLIQ VƏ SƏHIYYƏNİN TƏŞKİLİ BİR ELM VƏ TƏDRİS FƏNNİ KİMİ

İctimai sağlamlıq və səhiyyənin təşkili elmi, onun öyrənmə obyektı, mahiyyəti və məzmunu. Müxtəlif tibb elmləri, humanitar fənnlərə onun integrasiyası, tibbi təhsil sistemində və praktik həkim fəalliyətində əhəmiyyəti.

İctimai sağlamlıq anlayışı, onun sosial və bioloji aspektləri. İctimai sağlamlıq və səhiyyənin təşkili elminin tədqiqat metodları: tarixi, statistik, eksperimental, modelləşdirmə, iqtisadi, sosioloji və s. Sosial gigiyenik tədqiqatlarda sistemli yanaşma metodu gerçəkliyi dərk etmənin ən əlverişli forması kimi.

İctimai sağlamlıq və səhiyyənin təşkili elminin funksiyaları. Sosial gigiyenistlərin və səhiyyə təşkilatçılarının vəzifələri.

İctimai sağlamlıq və səhiyyənin təşkili elminin meydana gəlməsi. Azərbaycanca “İctimai sağlamlıq və səhiyyənin təşkili” elminin müasir problemləri.

1.1. Səhiyyə sisteminin nəzəri və təşkilati prinsipləri. Ölkəmizdə səhiyyənin inkişaf tarixi.

İnsan və xarici mühitin qarşılıqlı əlaqəsi və münasibəti. Tibbdə dörd model problem: insan-cəmiyyət, insan-təbiət, cəmiyyət-təbiət ekologiya və insan ekologiyası haqqında anlayış. Ekologiyanın qanunları (B.Kommoner). Sağlamlıq və xəstəlik kateqoriyasının sosial fəlsəfi və tibbi mahiyyəti səhiyyənin nəzəri əsası kimi. Sağlamlıq, norma və patologiya anlayışları.

Sanalogiya və valeologiya. Sağlamlığın formalaşması nəzəriyyəsi, onun sosial-bioloji mahiyyəti.

Tibb və səhiyyə anlayışlarının təyini. Təbabətin bəşər mədəniyyətində mövqeyi, səhiyyənin vəzifələri və bu istiqamətdə səhiyyə orqanlarının, idarələrinin və tibb ictimaiyyətinin qarşısında duran məsələlər.

Səhiyyənin prinsipləri: dövlətçilik, planlılıq, profilaktik, kütləvilik, vahidlik və s. Xızı və Göyçay hərəkəti kütləvilik prinsipinin ifadəsi kimi, onun əhəmiyyəti.

Vətən səhiyyəsinin inkişaf tarixi: Azərbaycan Demokratik Respublikası qurulana qədərki dövrdə səhiyyə. Azərbaycan Demokratik Respublikası dövründə səhiyyə. Sovet imperiyası dövründə Az. SSR-də səhiyyə. Müstəqil Azərbaycan Respublikasında səhiyyə, onun konsepsiyası, problemləri, vəzifələri və istiqamətləri.

1.2. Dövlət və beynəlxalq sənədlərdə sağlamlığın mühafizəsi, səhiyyə məsələləri və sosial-gigiyenik problemlər.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında sağlamlıq, səhiyyə və müxtəlif sosial-gigiyenik problemlər (əmək, istirahət, mənzil və s.).

Səhiyyə qanunvericiliyinin əsasları. “Sanitar-epidemioloji salamatlıq haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. “Əhalinin sağlamlığının qorunması haqqında”, “Özəl tibb fəaliyyəti haqqında”, “Tibbi sığorta haqqında”, “Əczaçılıq fəaliyyəti haqqında” və s. Azərbaycan Respublikasının Qanunları.

Beynəlxalq və eləcə də dövlət sənədlərində ətraf mühitin mühafizəsi və sağlamlaşdırılması məsələləri. Müasir dövrün ekoloji problemləri.

ÜST-nin Alma-Ata və Riqa Beynəlxalq konfransı, onun məramnaməsi, YUNİSEF və digər beynəlxalq təşkilatlar xətti ilə Azərbaycanda insan inkişafı, reproduktiv sağlamlığın əsasları, əhali fondu, sağlamlıq mərkəzlərinin yaradılması Gəncə, Quba, Cəlilabad, Masallı, Şəmkir və s. şəhər və rayonlarda aparılan işlər, səhiyyə islahatları.

1.3. Əhali, tibb və səhiyyə haqqında nəzəri sistemlər. Nəzəri sistemlərin beynəlxalq təsnifatı. Həkimlik etikası, tibbi deontologiyanın bioetikasının nəzəri və sosial-gigiyenik aspektləri. Bioetika və tibbi estetika.

Maltusçuluq, neomaltusçuluq, optimum əhali qanunu. Xəstəlik və sağlamlıq kateqoriyasının mahiyyətini izah edən nəzəriyyələr. Humoralizm, solidarizm, sellülar patologiya nevrizm təlimi və s.

Konvergensiya, “sosial dezadaptasiya”, faktorlar və ya “qüsurlu dairə” nəzəriyyələri.

Freydizm, neofreydizm. Psixanalitik psixosomatika. Stres və ümumadaptasiya sindromu nəzəriyyəsi. Sosial Darwinizm, Neohipokratizm və s. sosial-fəlsəfi və tibbi mahiyyəti.

Etika və təbabət. Deontologiya. Bioetika. Həkim etikasının və deontologiyasının nəzəri aspektləri. Vətən təbabətinin mənəvi və deontoloji ənənəsi və onun həkim fəalliyətində əhəmiyyəti. Təbabətdə humanizm problemləri. Həkimlik borcu və məsuliyyəti.

Həkim etikasının fəaliyyət dairəsi, sirri və onun hüquqi, mənəvi aspektləri. Həkim səhvinin deontoloji problemləri. Beynəlxalq tibbi etika kodeksi. Cenevrə, Helsinki-Tokio deklarasiyası. Azərbaycan Respublikası həkiminin andı “Hippokrat andı”. Bioetika. Pasiyentin hüquqları.

1.4. Həyat səviyyəsinin sağlamlıq üçün sosial gigiyenik əhəmiyyəti, onun komponentləri. Sağlam həyat tərzini və onun formalaşması problemi.

Əmək, istehlak və istehsalat mədəniyyəti sağlamlığın amilləridir. Xalqın maddi və mənəvi həyat səviyyəsini yüksəltməyin əsas mənbələri (milli gəlirin artması və s.). Sağlam tələbat və sağlamlığa tələbat anlayışı.

Əmək, sosial-gigiyenik problem kimi. Əmək, sağlamlığın harmonik fiziki inkişafın və şəxsin mənəvi qabiliyyətinin kamilləşməsinin faktoru kimi. İstehsalat estetikası haqqında anlayış.

İstirahət sosial-gigiyenik problem kimi. Tibb işçilərinin ictimai təşkilatlarının əhalinin boş vaxtlarından rəssional istifadə etmədə rolu.

Mənzil sosial-gigiyenik problem kimi. Urbanizasiya sosial gigiyenik problem kimi. Şəhərlərin və şəhər əhalisinin artması problemi, onun əhalinin sağlamlığına və tibbi xidmətin təşkilinə təsiri.

Qidalanma sosial-gigiyenik problem kimi. Səhiyyə orqanlarının və idarələrinin əhalinin rəssional elmi gigiyenik əsaslarla qidalanmasında, tənzimində, təşkilində və nəzarətində rolu.

FƏSİL 2. ƏHALİNİN SAĞLAMLIQ VƏZİYYƏTİ VƏ ONUN ÖYRƏNİLMƏSİ ÜSULLARI

Fərdi, qrup əhali və ictimai sağlamlıq anlayışı. Əhali sağlamlığının komponentləri. Sağlamlığın risk qruplarının Y.P. Lisitsin bölgüsü.

Sağlamlığa təsir edən mühit kompleksinin səciyyəsi. Risk faktorlarının növləri və ÜST-nın tövsiyyəsi üzrə onların təsir gücündən asılı olaraq reyting ardıcılığı.

Əhali sağlamlığının öyrənilməsi metodları. Sağlamlıq indeksi və ictimai sağlamlıq potensialı. Əhali sağlamlığının qorunmasının əsas prinsipləri və bu sahədə dövlətimizin vəzifələri.

2.1. Tibbi Demoqrafiya

Demoqrafiya bir elm və tədris fənni kimi, onun məzmunu. Əhali sosial gigiyenik tədqiqat obyekti kimi. Demoqrafik vakuum, partlayış, böhran, inqilab, deformasiya, determinizm və s. anlayışlarının mahiyyəti. Əhalinin sağlamlıq vəziyyətinin öyrənilməsi, təsviri və səhiyyə praktikası üçün demoqrafik məlumatların əhəmiyyəti. Əhalinin statistikasına və dinamikası. Əhalinin miqdarı, məskunlaşması, tərkibi, sıxlığı, mexaniki və təbii hərəkəti. Mexaniki hərəkətin növləri. Onun səhiyyə üçün əhəmiyyəti. Miqrasiya əmsalı və saldo miqrasiyası haqqında anlayış. Ekstrapolyasiya və intrapolyasiya metodlarından demoqrafiyada istifadə.

Ailə əhalinin sanitar-statistik və sosial-gigiyenik təsvir vahidi kimi və onun əhalinin təkrar istehsalında əhəmiyyəti. Əhalinin ümumi siyahıya alınması, onun səhiyyə üçün əhəmiyyəti və keçirilməsi qaydaları. 1999-2009-cu il siyahıya alınmasının nəticələri və əvvəlki siyahıya alınmalarla müqayisədə əhalinin miqdarı, cins və yaş tərkibində baş verən dəyişikliklər. Əhali tipləri haqqında anlayış. Yaş piramidi, onun formaları.

Əhalinin qocalaşması. Uzun ömürlülük sosial-gigiyenik problem kimi. ÜST-nin və P.S. Bojye-Harnenin səviyyələr şkalası. Onun iqtisadi-sosial və psixoloji aspektləri. Herontologiya və herogigiyena. Müxtəlif ölkələrdə uzun ömürlülüyn səviyyəsi.

Əhalinin təbii hərəkətinin öyrənilməsi üsulları. Vətəndaşlıq vəziyyəti aktlarının qeydi qaydaları. Doğum və ölüm proseslərinin qeyd olunmasında həkimlərin və tibb idarələrinin iştirakı. Ölüm səbəblərinin qeydiyyatı formaları.

Doğum sosial gigiyenik problem kimi, onun göstəriciləri, hesablanması, təhlili və qiymətləndirilməsi qaydaları. Doğumun səbəbləri və onu müəyyən edən faktorlar. Ümumi, kəbinli, eləcə də ayrı-ayrı yaş qrupları üzrə nəsil törətmə göstəriciləri. Brutto və Netto (Byok-Kuçinski əmsalı) göstəricisi haqqında anlayış. Ailənin planlaşdırılması və insanın reproduktiv funksiyalarının tənzimlənməsi, BMT-nin əhali fondunun (UNFPA) reproduktiv sağlamlıq haqqında layihələri və proqramı.

Ümumi və ayrı-ayrı yaşlar üzrə ölüm (Benjamin Homperç qanunu), onun səbəbləri, tərkibi, göstəriciləri və hesablanması. Ölümün yaşdan, cinsdən, məskunlaşmadan asılı xüsusiyyətləri. Körpə ölümü, onun xüsusiyyətləri və səbəbləri. Y.Rats və Albitski, A.Vahidov üsulu ilə hesablama metodikası. Erkən uşaq ölümü (yeni doğulanların ölümü) və perinatal ölüm, onların sosial-gigiyenik əhəmiyyəti və səbəbləri. Körpə ölümünün azaldılması uğrunda mübarizə və əsas vəzifələrin ölkəmizdə istiqamətləri. Vaxtından əvvəl ölüm.

Orta ömür uzunluğu anlayışı. Onun təyini metodikası. Sosial-iqtisadi inkişafın müxtəlif səviyyələrinə malik olan ölkələrdə onun vəziyyəti.

Müharibələrin demoqrafik proseslərə təsiri. Demoqrafik siyasət və müasir dövrdə onun əsas istiqamətləri. Demoqrafik davranış, onun formaları.

2.2. Xəstələnmə

Əhalinin xəstələnməsi ən mühüm sosial-gigiyenik problem kimi. Xəstələnmə haqqında informasiya mənbələri. Xəstələnmənin öyrənilməsində və məlumatların keyfiyyətinin dürüstlüyünün artırılmasında həkimlərin rolu.

Xəstəliklər, zədələnmələr və ölüm səbəblərinin X beynəlxalq nomenklaturası və təsnifatı. Onun məzmunu və təşkil edilməsi prinsipləri. Dövlət statistikasının xəstələnmənin öyrənilməsində əhəmiyyəti.

Ümumi və ayrı-ayrı xəstəliklər üzrə xəstələnməni öyrənmənin xüsusiyyətləri: xəstələnmə, xəstəlik, patoloji hal anlayışı, onların ÜST-nın tövsiyəsi üzrə adlandırılması qaydası. *Əhalinin tibb idarələrinə müraciətinə əsasən xəstələnmənin öyrənilməsi*, onun səviyyəsi və tərkibi. Xəstələnmənin müxtəlif növlərinin (kəskin yoluxucu xəstəliklər, qeyri-epidemik xəstəliklər, hospitalizə edilən xəstəliklər və əmək qabiliyyətini müvəqqəti itirməyə səbəb olan xəstəliklər) qeydiyyatı. İstifadə edilən dövlət sənədləri.

Xəstələnmənin öyrənilməsində ekspert-qiyətləndirmə üsulunun tətbiqi. Əmək qabiliyyətini müvəqqəti və daimi itirməklə xəstələnmə göstəriciləri və onun öyrənilməsinin sosial-iqtisadi əhəmiyyəti. Əmək qabiliyyətini müvəqqəti itirməklə xəstələnmə vərəqəsi, əlillik sosial-gigiyenik problem kimi, onun səbəbləri, növləri, reabilitasiya göstəriciləri.

Profilaktik müayinə məlumatlarına əsasən xəstələnmənin öyrənilməsi, onun səviyyəsi və tərkibi. Xəstələnmə “aysberqi”. Əhalinin xəstələnməsinin azaldılması üçün dispanserizasiyanın əhəmiyyəti.

Ölüm səbəblərinə görə xəstələnmənin öyrənilməsi, onun səviyyəsi və quruluşu.

Hospitallaşdırılmış xəstələnmənin öyrənilməsi səviyyəsi və səbəblər üzrə tərkibi. Hospitalizm-mieologeniya, eqogeniya, yatrogeniya, erqogeniya, farmakogeniya, erqotogeniya anlayışlarının təyini.

Xəstələnmənin öyrənilməsində ucdantutma və hissəvi tədqiqat üsullarının tətbiqi. Əhali xəstələnməsinin səbəblərini öyrənilməsində həkimlərin vəzifələri. Əhali xəstələnməsinin kompleks qiymətləndirilməsi. Müasir əhali patologiyasının tipləri və xüsusiyyətləri.

Əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsi ilə müşayiət olunan xəstəlmə: öyrənilmə metodikası, qeyd sənədləri, əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsi ilə müşayiət olunan xəstəlmənin göstəriciləri, xəstəlmənin öyrənilməsində adbaad qeydin tətbiqi. Uzun müddət və tez-tez xəstəlmənlər qruplarının seçilib ayrılmasının meyarları və tibbi-sosial əhəmiyyəti. Əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsi ilə müşayiət olunan xəstəlmənin iqtisadi əhəmiyyəti.

Hospitallaşdırılmış xəstəlmə: öyrənilmə metodları, qeyd sənədləri, hospitallaşdırılmış xəstəlmənin səviyyəsi, sayı, strukturu.

Kəskin infeksiya xəstəlikləri xəstəlmə: öyrənilmə metodikası, qeyd sənədləri, göstəriciləri. Müxtəlif ölkələrdə infeksiya xəstəliklərin yayılma dərəcəsi. Karantin xəstəlikləri: Infeksiya xəstəliklərin yayılmasında tibbi-sosial, bioloji və təbii amillərin əhəmiyyəti. Infeksiya xəstəliklərin yayılma dinamikası və regional xüsusiyyətləri.

QİÇS ən mühüm müasir tibbi-sosial problem kimi. Öyrənilmə metodları, qeyd sənədləri, birincili xəstəlmə, yayılma göstəriciləri.

Ölümün səbəbləri haqqında məlumatlara görə əhalinin xəstəlməsi: öyrənilmə metodikası, qeyd sənədləri. Ölümün səbəblərinin qeydiyyatı zamanı həkimlərin vəzifələri.

Xəstəlmənin regional xüsusiyyətləri: göstəricilərin səviyyəsi, strukturu, dinamikası. ÇAES-də fəlakətdən ziyan çəkən əhalinin xəstəlməsinin xüsusiyyətləri.

2.3. Əhalinin fiziki inkişafı.

Fiziki inkişaf əhalinin sağlamlığını müəyyən edən meyar kimi və onun səhiyyə praktikasında əhəmiyyəti. Fiziki inkişafın müntəzəm müşahidə edilməsi sistemi. Fiziki inkişafın əsas nişanələri. Antropometrik məlumatların statistik işlənməsi qaydaları. Fiziki inkişaf göstəricilərinin regional standartları. Akselerasiya problemi, onu izah edən nəzəriyyələr.

2.4. Mühüm geniş yayılan xəstəliklər və onların sosial gigiyenik mahiyyəti.

Ürək-damar sistemi xəstəlikləri sosial-gigiyenik problem kimi. Xəstəlmə, əlillik və ölüm səviyyələri. Ürək-damar xəstəliklərinin risk faktorları. Ürək-damar

xəstəlikləri üzrə əmək qabiliyyətinin müvəqqəti və uzun müddətli itirilməsi. Kardioloji və revmatoloji xidmətin təşkili.

Bəd xasiyyətli şişlər sosial-gigiyenik problem kimi. Bəd xasiyyətli şişlərə xəstələnmə, əlillik və ölüm. Onkoloji xəstəliklərlə mübarizə tədbirləri sistemi. Onkoloji dispanserlər. Epidemioloji tədqiqatların xərçənglə mübarizənin təkmilləşdirilməsində əhəmiyyəti. Onkoloji xəstələr və risk faktorları olan kontingentlərin dispanserləşdirilməsi. Bəd xasiyyətli şişlərin profilaktikasında sağlam həyat tərzinin əhəmiyyəti.

Zədələnmə sosial-gigiyenik problem kimi. Travmatoloji xidmətin təşkili və profilaktikası.

Vərəm sosial-gigiyenik problem kimi. Vərəmlə xəstələnmə, vərəm xəstəliyinin yayılma səviyyəsi və vərəmdən ölüm. Vərəm xəstəliyi ilə mübarizə tədbirləri sistemi. Vərəm dispanseri və onun əhəmiyyəti.

Əsəb-ruhi xəstəliklər sosial-gigiyenik problem kimi. Psixonevroloji tibbi yardımın təşkili. Psixonevroloji dispanserlər.

Yoluxucu xəstəliklər sosial-gigiyenik problem kimi. Yoluxucu xəstəliklərin yayılma səviyyəsi. Karantin xəstəlikləri. Dəri-zöhrəvi xəstəliklər sosial-gigiyenik problem kimi. Dəri-zöhrəvi xəstəliklər dispanseri, quruluşu, işinin məzmunu.

Maddələr mübadiləsi xəstəlikləri sosial-gigiyenik problem kimi. Onların epidemiologiyası. Endokrinoloji dispanserlər, quruluşu, vəzifələri.

Alkoqolizm, narkomaniya və toksikomaniya sosial gigiyenik problem kimi.

2.5. Əlillik. Əmək qabiliyyətini müvəqqəti və daimi itirmənin ekspertizası

Sosial sığorta və sosial təminatın cəmiyyət üçün əhəmiyyəti və əsas prinsipləri. Sosial sığortanın və sosial təminatın əhali sağlamlığının qorunması işində iştirakı.

Sosial sığorta və sosial təminat orqanlarının quruluşu və vəzifələri.

Sosial sığorta və sosial təminat xətti üzrə təqaüdlərin, yardımların və digər ödənişlərin növləri. Sosial sığorta və sosial təminat xətti üzrə qanunvericilik.

Səhiyyə orqanları və həkimlərin sosial sığorta təminatında rolu.

Əmək qabiliyyətinin ekspertizası.

Zəhmətkeşlərin əmək və maddi təminat üzrə təmin olunma hüququnda həkim əmək ekspertizasının vəzifələri və prinsipləri. Müvəqqəti əmək qabiliyyəti itirilməsi zamanı əmək tövsiyəsi məsələləri. Əlilliyin profilaktikası. Əmək ekspertizasının nəzəri və təcrübi cəhətdən təkmilləşdirilməsində tibb elminin rolu.

Əmək qabiliyyətini müvəqqəti itirmənin ekspertizası. Əmək qabiliyyətini müvəqqəti itirmənin növləri. Əmək qabiliyyətini müvəqqəti itirmə vəərəqəsi, hüquqi, tibbi və maliyyə sənədi kimi. Əmək qabiliyyətini müvəqqəti itirmənin müxtəlif formalarında əmək qabiliyyətini itirmə vəərəqəsinin verilmə qaydası və ona nəzarət. Müalicə həkiminin, şöbə müdirinin və baş həkimin əmək qabiliyyətinin ekspertizası üzrə müavinin vəzifəsi. Əmək qabiliyyətinin bərpası və rəssional əmək tövsiyəsi məqsədilə tibbi yardım. Həkim əmək ekspertkomissiyası, onun növləri və quruluşu, vəzifələri və əlilliyin müəyyən etmə metodları. Əlillik qrupları və onları müəyyən etmə prinsipləri. Əmək tövsiyəsi, hərbi əlillərin əmək ekspertizası qaydası və onun xüsusiyyətləri. Reabilitasiya, onun növləri. Tibbi-sosial və hərbi-həkim ekspertizası.

Əlil kimsəsizlərin, qocaların saxlanılması və əmək qabiliyyətinin bərpası üçün dövlət müəssisələri şəbəkəsi. “Tibbi-sosial ekspertiza” anlayışının tərfi, onun vəzifələri, növləri. Tibbi-sosial ekspertiza və reabilitasiya sisteminin idarə edilməsi. Əmək qabiliyyətinin əhəmiyyətinin müvəqqəti itirilməsinin qiymətləndirilməsində istifadə olunan meyarlar. Əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsinin növləri.

MPM-də əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsinin ekspertizasının təşkili. Əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsini təsdiq edən sənədlər. Əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsi haqqında vəərəqələrin və arayışların verilməsi qaydası. Əmək qabiliyyətinin itirilməsi vəərəqəsi. saxlanma və əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsinin müxtəlif növləri zamanı xəstələrə verilmə qaydası.

Tibbi reabilitasiya və ekspertizaya dair müalicə həkiminin, şöbə müdirinin,

FƏSİL 3. TİBBİ STATİSTİKANIN ƏSASLARI.

Tibb və səhiyyədə statistikanın əhəmiyyəti. Statistika elminin məzmunu və inkişaf tarixi. Tibb və səhiyyə ilə əlaqədar olan məsələlərin öyrənilməsində tətbiqi. Tibbi statistikanın 3 bölməsi: tibbi statistikanın nəzəri və metodiki əsasları, əhali sağlamlığı statistikasısı və səhiyyə statistikasısı. Tibbi statistikanın əsas vəzifələri. Ehtimal nəzəriyyəsi. Böyük ədədlər qanunu (Bernuliana modası). Laplas və Fermat

prinsipləri, onların tibbdə və səhiyyədə tətbiqi. Statistik məcmu. Ümumi və hissəvi statistik məcmu anlayışları. Hissəvi statistik məcmunun representativliyi.

Tibbi-bioloji (klinik, gigiyenik eksperimental, laborator) tədqiqatlarda statistikanın tətbiqi.

Statistik tədqiqatın təşkili və mərhələləri. Statistik tədqiqatın məqsədi və vəzifəsinin müəyyən edilməsi. Statistik tədqiqatın plan və proqramı. Müşahidənin obyekti və müşahidə vahidi. Müşahidə vahidinin nişanələri: kəmiyyət və keyfiyyət, faktorial və nəticəvi nişanələr. Obyektin əhatə edilmə həcmi və öyrənilmə vaxtından asılı olaraq statistik tədqiqatın növləri.

Materialın toplanması. Statistik qruplaşdırma və məlumatların alınması. Statistik materialların işlənməsi üsulları: əl ilə, mexaniki və avtomatlaşdırılmış üsullar. Statistik cədvəllərin növləri. Cədvəllərin yoxlanılması və müqayisəli qiymətləndirilməsi. Məlumatların analiz və nəticənin çıxarılması.

Variasion statistika. Orta kəmiyyətlər və onların öyrənilən hadisələrin qiymətləndirilməsində əhəmiyyəti. Variasion sıra, onun qurulma qaydası. Variasion sıranın növləri. Hesabi orta kəmiyyət və onun növləri. Moda, mediana və hesabi orta kəmiyyət anlayışları. Limit və amplituda. Orta kvadratik fərqlənmə və variasiya əmsali.

Dispersiyalar haqqında anlayış. Variasion sıranın qrafik təsviri. Normal paylanma əyrisi (Qaus əyrisi). Assimmetrik sıra, onun qiymətləndirilməsi qaydası. Assimmetriya əmsali.

Nisbi kəmiyyətlər və onların öyrənilən nişanələrin qiymətləndirilməsində əhəmiyyəti. Ekstensivlik göstəriciləri, onların tərfi, hesablanması qaydası, əhəmiyyəti və tətbiqi. İntensivlik və münasibət göstəricilərinin tərfi, oxşarlığı və fərqləri. Qrafik təsvirlər, onların qurulmasında rəhbər tutulan prinsiplər. Xətti, sütunlu, sektorlu və radial diaqramlar, onların tətbiqi, əhəmiyyəti və qurulması qaydaları. Kartoqram və kartodiaqramlar, onların tətbiqi, əhəmiyyəti və qurulması qaydaları.

Standartlaşdırma üsulları (vasitəli, vasitəsiz və tərsinə - Kerric metodu). Standartlaşdırma üsulunun mahiyyəti, tətbiqi və əhəmiyyəti. Standartlaşdırılmış göstəricilərin hesablanması qaydaları.

Dinamik sıraların təhlil edilməsi üsulları, onları xarakterizə edən göstəricilər: əyanilik, artım və artım sürəti göstəriciləri, onların tətbiqi, əhəmiyyəti və hesablanması qaydaları. Dinamik sıraların hamarlanması və düzəldilməsi metodikası. Proqnozlaşdırma metodları, onların tibbdə və səhiyyədə tətbiqi.

Statistik tədqiqatın nəticələrinin qiymətləndirilməsində parametrik üsullar. Reprezentativlik xətası. Orta kəmiyyətlər və intensivlik göstəricilərinin orta xətası, onların əhəmiyyəti və hesablanması qaydası. Kiçik həcmli hissəvi məcmular üçün orta kvadratik fərqlənmə və orta xətanın hesablanması metodikası.

Orta kəmiyyətlər və intensivlik göstəricilərinin etibarlıq həddü və onun müəyyən edilmə qaydası. Müqayisə olunan kəmiyyətlər arasındakı fərqi etibarlılığı (Styudentin əmsalı), onun əhəmiyyəti və hesablanması üsulu.

Alternativ əlamətlər arasındakı əlaqənin təyini. Şarle və Yula əmsallarının hesablanması metodikası.

K.Pirsonun müvafiqlik əmsalı (X^2), əhəmiyyəti, tətbiqi və hesablanma qaydası. “Sıfır” hipotezi haqqında anlayış. Müvafiqlik əmsalının qiymətləndirilməsi qaydası və şərh edilməsi. Cədvəlsiz qiymətləndirmə: V.İ.Romanovski üsulu. Qeyri-parametrik statistik metodlar haqqında anlayış. Onun tətbiq edilmə xüsusiyyətləri və əhəmiyyəti. İterasiya metodu.

Korrelyasion əlaqələrin ölçülməsi. Funksional və korrelyasion əlaqələr. Cərgəvi (Spirmen üsulu) və xətti korrelyasiya (K.Pirson) əmsalı, onun əhəmiyyəti, tətbiqi, hesablanma qaydaları. Əlaqələrin istiqaməti və gücünün qiymətləndirilməsi. Korrelyasiya əmsallarının xətası və etibarlılığının müəyyən edilməsi.

Regression analiz, əhəmiyyəti və tətbiqi. Reqressiya əmsalının hesablanması. Dispersion analiz. Bir və iki faktorlu dispersion analiz.

FƏSİL 4. ƏHALİYƏ MÜALİCƏ-PROFİLAKTİKA VƏ SANİTARIYA-EPİDEMİOLOJİ YARDIMIN TƏŞKİLİ.

Tibbi xidmətin təşkilinin tarixi formaları.

Tibbi xidmət idarələrinin nomenklaturası. Şəhər əhalisinə poliklinik və xəstəxana yardımının təşkili. Birləşmiş xəstəxana, müstəqil tipli xəstəxana, onların quruluşu, idarəetmənin təşkili. Poliklinik və stasionar tibbi xidmətdə qarşılıqlı əlaqənin formaları. Ambulator və poliklinikalar. Poliklinika, onun əhaliyə tibbi

yardımın təşkili sistemində aparıcı rolu. Poliklinikanın quruluşu. Sahə prinsipi üzrə tibbi xidmətin təşkili, müsbət və mənfi cəhətləri. Sahə həkiminin iş elementləri. Briqada iş üsulu. Ailə həkimi. Poliklinikada aparılan əksepidemik iş. GEM-lə əlaqə. Profilaktika şöbəsi, onun quruluşu və vəzifələri. Profilaktik müayinələr, onların növləri. Poliklinika qeyd-hesabat formaları, fəaliyyət göstəriciləri. Poliklinika ilə xəstəxanaların birləşdirilməsi, iki və üç manqalı iş sistemi. Dispanserizasiyanın aparılmasının təşkili və idarə edilməsi.

Əhaliyə təcili və təxirəsalınmaz tibbi xidmətin təşkili. Təcili yardım xəstəxanaları, quruluşu, işinin təşkili. Ekstremal təbabət. Xəstəxana, vəzifələri və quruluşu. Qəbul şöbəsi, onun vəzifələri, həkimlərin orada işləmə formaları. Həkim ordinatorların ştatı və vəzifələri. Xəstəxana, şöbələri, ştatı və işinin təşkili. Şöbə müdirlərinin vəzifələri. Xəstəxanada müalicə-mühafizə rejimi, onun elementləri. Xəstələrə qulluğun təşkili. Xəstəxana apteki, kliniko-diaqnostik şöbə. Xəstəxanada qidalanmanın təşkili. Xəstəxana daxili infeksiyaya qarşı mübarizə. Stasionarın qeyd-hesabat formaları. Xəstəxana fəaliyyətinin göstəriciləri. Çarpayılış fondundan effektiv istifadə olunma tədbirləri.

Əhaliyə ixtisaslaşdırılmış tibbi xidmətin (cərrahi, uroloji, nevroloji və s) təşkili, həkimlərin və orada tibb işçilərinin ixtisaslaşdırılması tədbirləri. İxtisaslaşdırılmış tibbi mərkəzlər.

Pullu xidmət sisteminin inkişafı. Büdcədən kənar fəaliyyət göstərən tibb idarələri şəbəkəsi, onların fəaliyyətinin tənzimlənməsi sistemi.

Tibb idarələrinin lisenziyalaşdırılması və akkreditizasiyası problemi.

Tibbi xidmətin keyfiyyəti, onun komponentləri, səhiyyədə keyfiyyətə nəzarət konsepsiyası, onun metodları, kriteriyaları və göstəriciləri.

4.1. Mütəşəkkil əhali qrupuna - sənaye müəssisələri, tikinti və nəqliyyat işçilərinə tibbi-sanitar yardımın təşkili

Sənaye müəssisələri işçilərinə tibbi xidmətin təşkilinin xüsusiyyətləri və onun əsas formaları. Tibbi-səhiyyə hissəsi, səhiyyə məntəqəsi, onun quruluşu və vəzifələri. Sənaye həkiminin əsas iş elementləri.

İşçilərin tibbi müayinəsinin təşkili, onun növləri və aparılması. Dispanser müşahidəsi. Xüsusi dispanserlərlə əlaqə. Sənaye obyektlərində ilkin tibbi xidmətin

təşkili. Sanitar-gigiyenik və əksepidemik iş. İstehsalat travmatizminin, peşə xəstəliklərinin və s. profilaktikası. GEM-də və müəssisədə əmək mühafizəsi və texniki təhlükəsizlik orqanları ilə əlaqə. Vahid kompleks planının tərtibi, onun əsas elementləri.

Sex həkiminin əmək qabiliyyətini müvəqqəti itirməklə xəstələnməni, travmatizmi, peşə xəstəliklərini azaltmaq istiqamətində vəzifələri. Sənaye müəssisələrində profilaktik işin təşkili xüsusiyyətləri və vəzifələri. Tez-tez və uzun müddət xəstələnmələrə qarşı mübarizə tədbirlərinin aparılması.

4.2. Kənd əhalisinə tibbi xidmətin təşkili

Kənd əhalisinə tibbi xidmətin təşkilinin xüsusiyyətləri və onun səbəbləri. Kənd əhalisinə tibbi-sanitar yardımı təşkil etdikdə rəhbər tutulan parametrlər.

Kənd həkim sahəsi. Onun quruluşu və vəzifələri. Kənd sahə xəstəxanasını qurmağın şərtləri. Kənd sahə xəstəxanasında ambulator və stasionar tibbi xidmətin təşkili.

Sahə prinsipi üzrə kənd əhalisinə tibbi xidmət. Feldşer mama məntəqəsi. Ölkəmizdə gedən tibbi islahatlarla bağlı olaraq kənd səhiyyəsinin təşkilinin perspektivləri. Gəncə, Quba, Masallı, Şəmkir, Cəlilabad şəhər və rayonlarında aparılan səhiyyə islahatları. Sağlamlıq mərkəzlərinin yaradılması.

Kənd əhalisinin dispanserizasiyası. Kənd sahə xəstəxanasının işində dispanser metodunun təşkili. Kənddə ana və uşaqların mühafizəsi işinin təşkili. Doğuşa yardım. Kənddə profilaktik işin təşkili və onun xüsusiyyətləri.

Rayon tibb idarələri. Mərkəzi Rayon Xəstəxanası rayon tibb idarələri üçün təşkilati metodik mərkəz kimi. Rayonlararası ixtisaslaşdırılmış şöbə. Təcili və təxirəsalınmaz tibbi xidmətin təşkili.

Rayonda sanitar epidemioloji xidmətin təşkili. Xüsusilaşmış dispanserlər və onların Mərkəzi Rayon Xəstəxanası və kənd həkim sahəsi ilə əlaqəsi. Mərkəzi Rayon Xəstəxanasının rayonda tibb kadrlarının ixtisasının yüksəldilməsində rolu. Mərkəzi rayon xəstəxanasının qeyd və hesabat formaları; onun fəaliyyət göstəriciləri.

Muxtar Respublika (vilayət) tibb idarələri şəbəkəsi. Muxtar Respublika (vilayət) xəstəxanası, dispanseri və gigiyena-epidemioloji mərkəzi. Onların kənd əhalisinə yüksək ixtisaslı tibbi-sanitar yardımın təşkil edilməsində rolu.

Sanitar aviasiya yardımı. Muxtar Respublika (vilayət) xəstəxanasının digər tibb idarələri ilə əlaqəsi. Respublika xəstəxanası (uşaqlar və böyüklər üçün), onun quruluşu, işinin təşkili və idarə olunması sistemi.

4.3. Əhaliyə stomatoloji yardımın təşkili.

Stomatoloji yardımın meydana gəlməsinin qısa inkişaf tarixi. Stomatoloji xidmət sisteminin ölkədə təşkili. Stomatoloji tibb idarələri şəbəkəsi və onların tipləri. Stomatoloji poliklinikanın quruluşu. Stomatoloji yardımın əsas növləri. Əhali içərisində stomatoloji xəstəliklərin öyrənilməsi metodikası. Ağız boşluğu və diş xəstəliklərinin profilaktikası. Stomatoloqların və diş həkimlərinin əhalinin dispanserizasiyasında iştirakı. Müasir mərhələdə əhaliyə stomatoloji yardımını inkişaf etdirməyin əsas istiqamətləri. Terapevtik, cərrahi və uşaqlara stomatoloji tibbi xidmətin təşkili.

Stomatoloji yardımın vəziyyət indeksi. Azərbaycan Stomatoloqlar Assosiasiyasının stomatologiya sahəsində beynəlxalq əlaqələr problemi.

4.4. Ana və uşaq mühafizəsi sistemi. Mama-ginekoloji xidmətin təşkili.

Ölkəmizdə ana və uşaq mühafizəsi sisteminin əsas inkişaf dövrləri. Ana və uşaq mühafizəsi sisteminin əsas vəzifələri.

Beynəlxalq və dövlət sənədlərində ana və uşaq mühafizəsi məsələləri.

Ana və uşaq mühafizəsi idarələrinin nomenklaturası. Ölkəmizdə fəaliyyət göstərən ana və uşaq mühafizəsi idarələri şəbəkəsi haqqında əsas məlumatlar. Onların hazırlanması və təkmilləşməsi. sistemi.

Mama-ginekoloji tibb idarələrinin əsas tipləri və işinin təşkilinin xüsusiyyətləri. Birləşmiş doğum evi, onun vəzifələri və quruluşu. Qadın məsləhətxanası, onun quruluşu, ştatı və iş metodları. Qadın məsləhətxanasının fəaliyyətində sahə prinsipi və dispanser metodu. Qadın məsləhətxanasının kontingentləri və onların arasında profilaktik tədbirlərin keçirilməsi, işləyən qadınların əmək şəraitinin öyrənilməsi və onun yaxşılaşdırılması məsələləri.

Abort anlayışının təyini. Onun səviyyəsi, göstəriciləri. Abortun əsas səbəbləri və onun demoqrafik göstəricilərə təsiri. Aborta qarşı mübarizə tədbirləri. UNFPA-Əhali Fondunun reproduktiv sağlamlıq proqramının həyata keçirilməsi.

Hamilə qadınlara tibbi xidmətin təşkili. Gələcək uşağın antinatal mühafizəsi məsələləri. Hamilə qadınların vaxtında müşahidəyə götürülməsinin təmini, onların müntəzəm müşahidəsinin və tam müayinəsinin təşkili. Hamilə qadının doğuşa kompleks hazırlanması. Sosial-hüquqi yardım. Doğuşdan sonrakı dövrdə qadınlara tibbi-xidmətin təşkili.

Ginekoloji xəstəliyi olan qadınlara tibbi xidmətin təşkili. Xroniki ginekoloji xəstəliklərdə dispanser müşahidəsi. Sənaye müəssisələrində mama-ginekoloji xidmət. Doğum evi stasionarı, onun quruluşunun xüsusiyyətləri. Hamilə qadınların və ginekoloji xəstələrin qəbulunun təşkili. İnfeksiyaya qarşı mübarizə. Ana ölümünə və yeni doğulanların ölümünə qarşı mübarizə tədbirləri sistemi. Mama-ginekoloji xidmətin ixtisaslaşması.

Qadın məsləhətxanası və doğum evinin qeyd və hesabat formaları, onların fəaliyyət göstəricilərinin təhlili. Qadın məsləhətxanası, doğum evi və uşaq poliklinikası fəaliyyətində əlaqəlilik və ardıcılığın təmini.

Qadın məsləhətxanası və doğum evində əmək qabiliyyətinin ekspertizası. Dekret məzuniyyəti verilməsi qaydası.

4.5. Uşaqlara müalicə-profilaktik xidmətin təşkili.

Uşaqların mühafizəsi işinin əsas vəzifələri. Müalicə-profilaktika idarələri şəbəkəsinin tipləri.

Birləşmiş uşaq xəstəxanası. Uşaq poliklinikası, quruluşu, ştatı. Uşaqlara tibbi xidmətin təşkilində sahə prinsipi və dispanser metodun tətbiqi. Sahə pediatriyının işinin məzmunu. Bir yaşa qədər uşağın patronajı. Bir yaşdan yuxarı uşağın fiziki inkişafı və sağlamlıq vəziyyəti üzərində profilaktik müşahidə. Xroniki xəstəlikli uşaqların dispanser müşahidəsi. Uşaq poliklinikasının əksepidemik işi; immunoloji kabinənin işinin təşkili. Sağlam və xəstə uşaqların qəbulunun, ixtisaslaşdırılmış tibbi yardımın təşkili. Müalicə-diaqnostik şöbənin işinin təşkili (laboratoriya, rentgen, fizioterapevtik şöbə və s.) uşaq poliklinikasında əmək qabiliyyətinin ekspertizası.

Uşaq poliklinikasında qeyd və hesabat formaları və fəaliyyətini xarakterizə edən göstəricilər, onların təhlili.

Uşaq xəstəxanası, onun quruluş xüsusiyyətləri, ştatı. Qəbul şöbəsi işinin xüsusiyyətləri. Sanitar əksepidemik müalicə-mühafizə rejimi. Xəstə uşaqlara qulluğun və tərbiyəvi işin təşkili. Uşaq xəstəxanasında iki dərəcəli qulluğun əhəmiyyəti. Uşaq xəstəxanasının qeyd və hesabat formaları, fəaliyyətinin göstəriciləri və onların təhlili. Məktəbəqədər uşaq müəssisələrində və məktəblərdə uşaqlara müalicə-profilaktik yardımın təşkili.

Uşağın yaşından və onun sağlamlıq vəziyyətindən, eləcə də ailənin xüsusiyyətindən asılı olaraq məktəbəqədər uşaq müəssisələrinin və məktəblərin əsas tipləri.

Körpələr evlərinin, bağçaların və yasli-bağçaların fəaliyyətinin təşkili, onların quruluşu və ştatı. Məktəbəqədər uşaq müəssisələrində həkim və orta tibb işçilərinin fəaliyyətinin əsas bölmələri.

Əksepidemik iş və gigiyena epidemioloji mərkəzlə əlaqə. Məktəbəqədər uşaq müəssisələrində sənədləşmə, qeyd və hesabat işləri, onun fəaliyyətinin əsas göstəriciləri. Uşaq evləri, onun kontingenti, uşaqların qəbulunun təşkili, tibbi və tərbiyəvi iş tədbirləri. Məktəbdə uşaqlara tibbi xidmətin təşkili. Yeniyetmələrə tibbi xidmətin təşkili. Məktəb həkiminin və tibb bacısının işinin məzmunu. Sanitar-epidemioloji tədbirlər kompleksi.

Orta ixtisas və ali təhsil ocaqlarında tibbi xidmətin təşkilinin əsasları.

4.6. Sanator-kurort xidmətinin təşkili.

Sanator-kurort yardımını əhaliyə dispanser metodu ilə tibbi xidmətin təşkilində əsas halqalardan biri kimi.

Kurort şəbəkələrinin, sanatoriya­ların, istirahət evlərinin, turist bazalarının ölkəmizdə inkişaf etdirilməsi problemi. Sanator-kurort yardımını üçün xəstələrin seçilməsində həkimlərin və tibb idarələrinin rolu. Sanator-kurort idarələri şəbəkəsində müalicənin və istirahətin təşkili məsələləri. Uşaqlara və yeniyetmələrə sanator-kurort yardımının təşkili.

4.7. Sanitariya-epidemioloji xidmətin təşkili.

Sanitariya-epidemioloji xidmət sistemi, onun mahiyyəti, təşkilinin prinsipləri, əhalinin sağlamlığının mühafizəsi yeri və əhəmiyyəti. Profilaktika-sanitar epidemioloji xidmətin əsas istiqaməti kimi. Sanitar-epidemioloji xidmətin sağlamlarda sağlamlığın mühafizəsi işində rolu.

Sanitariya epidemioloji xidmət idarələrinin quruluşu və əsas vəzifələri. Sanitariya-epidemioloji xidmət sistemində idarəetmədə marketinq, onun mahiyyəti, məqsədi, funksiyaları.

Gigiyena-epidemioloji mərkəzlərinin işinin forma və metodları. Sanitar-profilaktik və əksepideмик tədbirlərin planlaşdırılmasının prinsipləri. Rayon, şəhər və Muxtar respublika və Respublika GEM.

Gigiyena-epidemioloji mərkəzlərin işinin planlaşdırılmasında sistemlilik, rüblük iş planları, fərdi planlar, obyektlərin müayinə qrafiki. Sanitar sağlamlaşdırıcı və əksepideмик tədbirlərin kompleks planları. Plan-tapşırıqları və onların obyektlərdə kapital sanitar-sağlamlaşdırıcı işlərin aparılmasında rolu.

Gigiyena-epidemioloji mərkəzin (GEM) əsas iş metodları: dinamik sanitar müşahidə, sanitar təsvir, laborator tədqiqatlar, statistik metodlar.

Dövlət sanitar nəzarətinin təşkili, formaları, təlimatı. Xəbərdaredici sanitar nəzarəti-sanitar fəaliyyətinin ən mühüm istiqamətlərindəndir. Cari sanitariya nəzarəti, GEM-də qeyd və hesabat sistemi, fəaliyyətinin təhlili metodikası.

Sənaye müəssisəsi fəhlələrinin sanitar təchizatı sanitar əksepideмик işin mühüm hissəsidir. GEM-in fəhlələrin dövrü tibbi müayinələrdən keçrilməsi işində, onların despanserizasiya edilməsində, peşə xəstəliklərinin rolu.

Əmək qabiliyyətini müvəqqəti itirməklə xəstələnmənin təhlili. Xəstələnmənin azaldılması və profilaktikası üçün tədbirlərin görülməsi. Mənzil tikintisi və yaşayış məntəqələrinin abadlaşdırılması mənzil-kommunal sahəsinin əsas vəzifəsidir. Müalicə-profilaktika və uşaq müəssisələrində sanitar-epidemic nəzarətin təşkili. Gigiyena epidemioloji mərkəzlərin əhalinin rəssional qidalanmasının təşkilində rolu.

Uşaq müəssisələrində xarici şəraitin gigiyenik əsas üzərində qiymətləndirilməsinin təşkili. Yoluxucu xəstəliklərin azaldılması, yox edilməsi

problemində sanitar-epidemioloji xidmətin rolu. Uşaq və yeniyetmələrin sanitar təchizatın təşkili, uşaqların gigiyenik tərbiyəsi problemi.

Yoluxucu xəstəliklərin azaldılması və ləğv edilməsi səhiyyənin ümumdövlət vəzifəsidir. Sanitar –epidemioloji xidmətdə əksepidemik iş. Respublikada ayrı-ayrı yoluxucu xəstəliklərin azaldılması və ləğv edilməsi təcrübəsi və prinsipləri. Geniş immunizasiya proqramı. Səhiyyədə keyfiyyətə nəzarət. Səhiyyədə keyfiyyətə vahid nəzarət sisteminin yaradılması. Keyfiyyətə nəzarətin əsas metodiki istiqamətləri. Səhiyyədə keyfiyyət standartları. Tibbi xidmətin keyfiyyət göstəriciləri və kriteriləri.

4.8. Təcili və təxirəsalınmaz tibbi yardımın təşkili.

“Təcili və təxirəsalınmaz tibbi yardım” anlayışının tərfi. Tibb xidmətinin təcili (təxirəsalınmaz) tibbi yardım qaydasında təmin olunduğu vəziyyət. Təcili tibbi yardım stansiyaları (yarımstansiyaları), onların təşkilinə, komplektləşdirilməsinə normativ tələblər. Müalicə-profilaktika müəssisələri ilə əlaqə. Təcili tibbi yardım briqadaları, növləri, tərkibi, təchizatı, yığmaların komplektləşdirilməsi və tamamlanması qaydaları. Təcili yardım həkimi, vəzifələri, onun hazırlığına tələblər, işin xüsusiyyətləri. Təcili tibbi yardım xəstəxanası, vəzifələri. Kənd rayonunda təcili və təxirəsalınmaz yardım xidməti. Əhaliyə təcili tibbi yardım göstəricilərinin növləri. Sanitariya aviasiyası.

baş həkimin müavininin vəzifələri. Tibbi reabilitasiya və ekspertiza məsələləri üzrə həkim-məsləhət komissiyasının işinin təşkili, tərkibi və funksiyaları. Əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsinə dair qeyd-hesabat sənədləri. “Əlillik” anlayışının tərfi, əlillik qrupunun təyin edilməsinin meyarları. TREK, onların növləri, tərkibi, vəzifələri. HMK və TREK-nın işinin əlaqələndirilməsi. Əmək qabiliyyətinin müvəqqəti itirilməsinin və əlilliyin ekspertizasının qanunverici əsasları.

FƏSİL 5. SƏHİYYƏNİN PLANLAŞDIRILMASI. ƏHALİNİN SƏHİYYƏ RESURLARINA TƏLƏBATININ TƏYİNİ METODLARI.

Əhaliyə tibbi yardımın təşkili sistemində planlaşdırmanın əsas məqsədi, prinsipləri və vəzifələri. Planlaşdırmanın səviyyələri, metodları. Səhiyyə planı xalq təsərrüfatının ümumdövlət inkişaf planının bir hissəsi kimi. Planların növləri. Tibbi

yardımın təşkilinin müxtəlif səviyyələrində planların tərtib edilməsi üçün lazım olan əsas məlumatlar. Normalar və normativlər əhaliyə tibbi və profilaktika yardımın planlaşdırılmasının əsası kimi. Plan göstəriciləri. İdarəetmənin müxtəlif səviyyələrində planların tərtib və təsdiq edilməsi qaydası. Planların yerinə yetirilməsi üzərində nəzarət.

Tibbi-sanitar yardıma tələbatın təyininin prinsipi, onun mahiyyəti, vəzifələri.

Səhiyyədə proqnozlaşdırma və onun planlaşdırmadan fərqi. Qısa və uzunmüddətli proqnozlar. Səhiyyə planlarını tərtib etdikdə rəhbər və nəzərdə tutulan məsələlər. Səhiyyə planlarının proporsional inkişaf etdirilməsi problemi. Onun tərkib hissələri.

Səhiyyənin maddi-texniki bazası. Onun əsas elementləri, onların möhkəmləndirilməsi və inkişaf etdirilməsi məsələləri. Planlaşdırma metodları (analitik, balans, normativ və s.).

Səhiyyənin perspektiv və illik planlarının tərtibi metodları. Planın əsas vəzifələrinin müəyyənəşdirilməsi, onun göstəriciləri sisteminin təyini.

Səhiyyədə norma və normativlər, onların mahiyyəti və kompleks planlaşdırılması. Ayrı-ayrı bölmələri üzrə plan göstəricilərinin əlaqəsi və bir-birindən asılılığı.

Səhiyyənin ekstensiv və intensiv inkişaf yolları, onun mahiyyəti. Səhiyyədə restrukturizasiya problemi.

İqtisadiyyatda səhiyyənin yeri və rolu. Səhiyyənin iqtisadiyyatı elmi, onun vəzifələri, kateqoriyaları: dəyər, maya dəyər, rentabellik, qiymət və s. Səhiyyə resursları, onlardan rəssional və intensiv istifadə.

İqtisadi analiz metodları. Tibbi yardımın forma və metodlarının iqtisadi cəhətdən əsaslandırılması. Tibbi yardımın əsas növlərinin dəyəri. Xəstələnmədən xalq təsərrüfatına dəyən zərər və onun ölçülməsi metodları. Xəstəliklərin azaldılması və bir qisim xəstəliklərin yox edilməsi ilə əlaqədar olaraq səhiyyədəki iqtisadi səmərə. Sosial və tibbi effekt anlayışının səhiyyədəki iqtisadi səmərəsi. Sosial və tibbi effekt anlayışı, onların mahiyyəti. Səhiyyədə marketinq, onun komponentləri.

Səhiyyədə büdcə quruculuğunun əsas prinsipləri. Büdcə xərclərinin klassifikasiyası. Büdcə əməliyyatlarının əsas mərhələləri. Büdcədə səhiyyə xərclərinin planlaşdırılması. Smeta. Smetanı tərtib etmə üsulu. Smetanın ayrı-ayrı maddələri və onun tərkibi.

Büdcə intizamı və onun mahiyyəti. Səhiyyə müəssisələrində və idarələrində mühasibat uçotunun təşkili, onun avtomatlaşdırılması sistemi.

Bazar iqtisadiyyatı və tibbi xidmətin təşkili problemi. Büdcədən kənar tibb idarələri şəbəkəsinin fəaliyyəti. Pullu tibbi xidmətdə qiymətə təsir edən amillər.

FƏSİL 6. SƏHIYYƏNİN İDARƏ OLUNMASI.

Səhiyyədə idarəetmə, onun vacibliyi şərtləri və idarəetmənin komponentləri, onun prinsipləri. İdarəetmə metodları. İdarəetmənin tsikli haqqında anlayış. İdarəetməni nizama salan sənədlər. Menecment, onun xüsusiyyətləri.

Səhiyyə orqanları, onların quruluşu və vəzifələri. Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyi, onun quruluşu. Səhiyyə nazirinin funksiyaları. Nazirliyin kollegiyası, onun vəzifələri.

İdarəçilik kadrları, onların seçilməsi, yerləşdirilməsi və hazırlanması sistemi.

İdarəetmənin sosial-psixoloji aspektləri. Rəhbərlik metodları və rəhbərin iş üsulu. İdarəetməni qiymətləndirmə məsələləri. Səhiyyə idarələrində əməyin elmi təşkilinin vəziyyəti. Həkim və orta tibb işçiləri əməyinin təşkili və normaları. Səhiyyədə riyazi metodların tətbiqi və hesablanma texnikasından istifadə.

Elmi idarəetmənin nəzəri əsasları. İdarəetmənin əsas anlayışlarının müasir şərh. İdarəetmə prosesinin texnologiyası. İdarəetmə metodları.

Sistemli yanaşmanın mahiyyəti və səhiyyənin idarə edilməsi sahəsində onun tətbiqi. Proqram – məqsədli idarəetmə. Səhiyyənin idarə edilməsində kompleks məqsədli proqramlar.

Səhiyyədə idarəetmə orqanları, onların vəzifələri, strukturu və funksiyaları. İdarəetmə kadrları, seçilməsi, yerləşdirilməsi, hazırlanma sistemi. Menecment səhiyyənin struktur halqasının idarə edilməsi sistemi kimi.

Əmək kollektivlərinin psixologiyası. Əmək intizamının möhkəmlənməsində əmək kollektivlərinin rolu. Səhiyyə müəssisələrində əməyin elmi təşkili.

FƏSİL 7. SƏHIYYƏNİN İQTİSADİYYATI VƏ MALİYYƏLƏŞDİRİLMƏSİ

Səhiyyədə sahibkarlıq fəaliyyəti. Onun formaları. Səhiyyənin maddi-texniki bazası. Səhiyyə büdcəsi və onun tərkib hissələri. İdarəetmənin müxtəlif səviyyələrində səhiyyə büdcələrinin yaradılma mənbələri. Səhiyyə xərclərinin planlaşdırılması. Mülaiicə-profilkatika müəssisəsinin smetası və onun tərtibi. Smetanın əsas maddələri və onların hesablanma qaydası. Müalicə müəssisəsinin büdcə və smetasının icrası. Büdcədən kənar vəsaitlər. Kreditlər. Kreditlərin sərəncam vericiləri və onların hüquqları. Büdcə intizamı. Sığorta təbabətinin müxtəlif formaları şəraitində tibbi yardımın maliyələşdirilməsinin təşkilinin xüsusiyyətləri.

Səhiyyənin iqtisadiyyatı və onun vəzifələri. Səhiyyədə effektivlik (tibbi, sosial, iqtisadi). İqtisadi təhlilin metodları. İqtisadi göstəricilər. Tibbi yardımın əsas növlərinin qiyməti. Pullu tibbi xidmətlər. Xəstələnmənin, əlilliyin, vaxtından qabaq ölümün azaldılmasının iqtisadi effektivliyi. Tibbi-sosial proqramların effektivliyinin qiymətləndirilməsi.

Səhiyyədə qiymət qoyma. Tibbi xidmətlərə görə qiymətlərin formalaşması metodları. Əməkdaşların iqtisadi həvəsləndirmə fondlarının yaradılması.

FƏSİL 8. XARİCİ ÖLKƏLƏRDƏ SƏHIYYƏ. SƏHIYYƏNİN BEYNƏLXALQ ƏHƏMİYYƏTİ. ÜMUMDÜNYA SƏHIYYƏ TƏŞKİLATI (ÜST)

Müxtəlif ictimai-iqtisadi inkişaf səviyyəli ölkələrdə (RF, ABŞ, İngiltərə, Almaniya, Fransa və s.) mövcud olan səhiyyə sistemləri: fərdi sahibkar təbabəti, sığorta təbabəti, dövləti təbabət, onların hazırkı vəziyyəti və nailiyyətləri.

İnkişaf etməkdə olan ölkələrdə səhiyyə sistemi.

Səhiyyə Nazirliyinin xarici ölkələrdə əlaqə şöbəsinin vəzifələri. Elm, təhsil, praktik səhiyyə sahəsində əməkdaşlıq problemləri. Vətən səhiyyəsinin beynəlxalq nailiyyətləri və onların əhəmiyyəti.

ÜST, onun meydana gəlməsi tarixi. Nizamnaməsi, quruluşu, maliyyə vəsaiti və vəzifələri. Müxtəlif dövlətlərin ÜST-nin işində iştirak etmə formaları. ÜST-nin Beynəlxalq Alma-Ata konfransı. Birincili tibbi-sanitar yardım konsepsiyası, onun mahiyyəti. İkincili və üçüncülü tibbi-sanitar yardım anlayışı. ÜST-nin Avropa Regional bürosunun “Bu günün reallığı və gələcəyin birliyi naminə” şüarı istiqamətində səhiyyə sistemində olan vəzifələr. Səhiyyənin beynəlxalq problemləri/

IV BÖLMƏ. TƏDRİS-METODİK VƏ İNFORMASIYA TƏMİNATI

Əsas ədəbiyyat

1. Fel İ.İ, Əhmədov Ə.Ə. “Tibbi statistikadan dərs vəsaiti” (praktik dərslər üçün) – Bakı, 1977, 114 s.
2. Cabbarov M.S. “Tibbi sanitar xidmətlə təminatın təşkilatı metodik aspektləri” – Bakı, 1993, 59 s.
3. Cabbarov M.S. “Sosial gigiyena və səhiyyənin təşkili” (praktik dərslər üçün) – Bakı, 1998, 62 s.
4. Cabbarov M.S. “Tibbi statistika kursu” – Bakı, 2000, 119 s.
5. Çobanov R.Ə, Xudaverdiyeva H.M, Ələkbərov M.M. və başqaları “Sosial gigiyena və səhiyyənin təşkili” – Bakı, 2007, 408 s.
6. Ələkbərov M.M. Azərbaycan Respublikasında sanitar epidemioloji xidmətin təşkili və idarə olunması. Bakı. 2002. 192 s.
7. Mehdiyev H.C. “Əhaliyə stomatoloji yardımın təşkili” - Bakı, 1986.
8. Серенко А.Ф, Ермаков В.В. «Социальная гигиена и организация здравоохранения» - М, 1984, 671 с.
9. Миняев В.А, Вишняков. «Общественное здоровье и здравоохранение» Под ред.- М, 2002, 422 с.
10. Лисицын Ю.П. «Общественное здоровье и здравоохранение» Под ред.- Ст. Петербург, 2002, 911 с.

Əlavə ədəbiyyat

1. Əliyev A.F. “Tibbi statistikanın nəzəri və metodoloji əsasları” – Bakı, 2003, 143 s.
2. Fel İ.İ, Əliyev A.Ə, Truman G.L. “Səhiyyədə iqtisadiyyat, planlaşdırma, idarəetmə, maliyyələşdirmə və əməyin elmi təşkili” – Bakı, 1978, 59 s.
3. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası – Bakı, 1995
4. Sanitariya-epidemioloji salamatlıq haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu – Bakı, 1992, N 371.
5. Алиев А.Ф. «Преждевременная смерть как социальная проблема» - Баку, 2001, 164 с.
6. Бедный М.С. «Демографические факторы здоровья» - М, 1984, 246 с.
7. Беляков В.Д, Яфаев Р.Х. «Эпидемиология» - М, 1989, 416 с.
8. Джаббаров М.С. «Научные основы прогнозирования ресурсного обеспечения здравоохранения сельских районов» - Баку, 1999, 220 с.
9. Лякин Г.Ф. «Биометрия» - М, 1973, 343 с.

- 10.Лисицын Ю.П. «Здоровье человека –социальная ценность» - М, 1988, 261 с.
11. Лисицын Ю.П. «Теории медицины XX века» - М, 1999, 176 с.
- 12.Мак-Лэклен Т. «Планирование служб здравоохранения» - Копенгаген, 1982, 315 с.
- 13.Маскон М, Альберт М, Хедоури Ф. «Основы менеджмента» - М, 1997, 463 с.
- 14.Лисицын Ю.П. Г.Э.Улумбекова. «Общественное здоровье и здравоохранение» - М, 2011, 540 с.
- 15.Лазаренко Г.И, Полубенцева Е.И. «Управление качеством медицинской помощи» - М, 2000, 368 с.
- 16.Новиков Г.В, Дударов А.Я. «Санитарная охрана окружающей среды современного города» - М, 1998, 216 с.
- 17.Сепетлиев Д. «Статистические методы медицинских исследованиях» - М, 1968, 419 с.
- 18.Стентон Гланц. «Медико-биологическая статистика» - М, 1999, 459 с.
- 19.Тульчинский Т.Х, Вараикова Е.А. «Новое общественное здравоохранение» - Иерусалим, 1999, 1028 с.
- 20.Donaldson R, Donaldson L “Essential Public Health Medicine” – Dordrecht, 2003, 448 p.
- 21.Ellencweig A. “Analyzing Health Systems” – Oxford, 2002, 823 p.
- 22.Gray A, Payne P. “World health and disease” – New York, 1993, 212 p.
- 23.Green L. “Community Health” – St. Lou s, 2004, 473 p.
- 24.Gold bloom R. “Preventing Disease” – New York, 2002, 633 p.
- 25.Jacobs P. “The Economics of Health and Medical Care” – Gaithersburg, 2001, 643 p.
- 26.Last V. “Public health and human ecology” – Stamford, 1998,454 p.
- 27.McNeill W. “Plagues and Peoples” – New York, 1976,542 p.
- 28.Miller C, Adams-Taylor S. “Monitoring Children’s Health” – Washington, 1999,723 p.
- 29.Rase G. “The- Strategy of Preventive Medicine” – Oxford, 1993,462 p.
30. Rothman K. “Modern epidemiology” – Little, 1996, 632 p.
- 31.Rosen G. “History of Public Health” – Baltimore, 1993, 617 p.
- 32.Shah C. “Public Health and Preventive Medicine” – Toronto, 2004, 506 p.
- 33.Sloan M, Chmel M. “The Quality Revolution and Helth Care” – Wisconsin, 2001, 737 p.
- 34.Wear A. “Medicine in Society: Historical ssays” – Cambridge, 1992,723 p.
- 35.Willeth W. “Nutcitional Epidemiology” – New York, 1990, 542 p.

V BÖLMƏ. QIYMƏTLƏNDİRMƏ MEYARLARI

Metodik göstərişlər

Doktorantların 3212.01 “Səhiyyə və onun təşkili” ixtisas fənni üzrə ali ixtisaslı kadrların hazırlanması üçün fəlsəfə doktoru imtahanı proqramı üzrə

attestasiyası şifahi imtahan şəklində aparılır. Doktorantın fəlsəfə doktoru imtahanına hazırlığı “İctimai sağlamlıq və səhiyyənin təşkili” fənni üzrə mühazirələr və praktiki məşğələlər dövründə, həmçinin auditoriyadan kənar saatlarda müstəqil iş çərçivəsində həyata keçirilir.

Qiymətləndirmə meyarları. İmtahan zamanı doktorant proqrama daxil edilmiş suallara ətraflı cavab verməlidir. İmtahan zamanı komissiya əlavə suallar da verə bilər. Cavab zamanı doktorant sadalanan bilik, bacarıq və vərdişlərini nümayiş etdirməlidir:

- İctimai sağlamlığın meyarları, ona təsir edən amilləri; İctimai sağlamlıq və onu formalaşdıran müxtəlif amillər və onların kompleksləri arasında əlaqələri öyrənməyə imkan verən tədqiqat üsullarını, tibbi demoqrafik prosesləri, əhalinin statikası və dinamikası, onların öyrənilməsi üsullarını, demoqrafik siyasət, onu formalaşdıran amilləri, herontologiya və heriatriyanın problemlərini, əhalinin sağlamlıq vəziyyətinin formalaşmasında rolunu, xəstələnmə göstəricilərini, xəstəliklərin əhali içərisində yayılması, onların hesablanması və təhlili metodikası, azaldılmasının elmi surətdə əsaslandırılması yollarını, əlillik və reabilitasiya göstəricilərini, fiziki inkişafı səciyyələndirən göstəricilər, onu formalaşdıran amilləri, ehtimal nəzəriyyəsini, böyük ədədlər qanununu, tibbi statistik tədqiqatların təşkili metodologiyasını, nisbi kəmiyyətlərin növləri və əhəmiyyətini, variasion statistikanı, dinamik sıraların təhlili üçün istifadə edilən göstəriciləri

- qeyri parametrik statistik üsulları, standartlaşdırma üsullarını, xətti korrelyasiyanı, reqressiyon analizi, proqnozlaşdırma üsullarını, dispersion analizi, tibb, səhiyyə, əhalinin sosial rifah halı haqqında hüquqi maddələri, səhiyyə sahəsində qanunların məzmununu, əməlləri, dövlət standartlarını, norma və qaydaları, idarəetməni, planlaşdırmanı, əhalinin tibbi yardıma olan tələbatının metodikasını, səhiyyənin iqtisadi problemlərini düzgün qiymətləndirməyi bacarmaq;

- müxtəlif ədəbiyyat mənbələri ilə işləmək, müvafiq problemlər üzrə informasiya axtarışı aparmaq; tədqiqat və praktiki xarakterli məsələlərin həlli zamanı, o cümlədən fənlərarası sahələrdə yaranan metodoloji problemləri təhlil

etmək; müasir elmi nailiyyətləri, o cümlədən fənlərarası sahələrdə tədqiqat və praktiki xarakterli məsələlərin həlli üzrə fəaliyyətin nəticələrini təhlil etmək və qiymətləndirmək.

Cavabın tamlığı təhsilin planlaşdırılan nəticələrinin qiymətləndirilməsi göstəricilərinə əsasən təyin edilir.

Elmi ixtisas üzrə fəlsəfə doktoru imtahanını qəbul edən imtahan komissiyasının üzvləri (qapalı iclasda açıq səsvermə yolu ilə) **aşağıdakı meyarları rəhbər tutaraq** imtahan verən şəxsin hər bir suala cavabını biliklərin qiymətləndirilməsi üçün beş ballıq sistem əsasında **5(“əla”), 4(“yaxşı”), 3(“kafi”) və ya 2(“qeyri-kafi”)** kimi qiymətləndirirlər. Mübahisəli vəziyyət yaranan halda imtahan komissiyasının Sədri həlledici səsə malikdir.

Ballar	Qiymətləndirmənin meyarları
1	2
5 (əla)	Doktorant İctimai sağlamlıq və səhiyyənin təşkili fənnini dərinlən mənimsədiyini nümayiş etdirərək sualın məzmununu tam açıqlayır. Doktorant ixtisas üzrə yerli və xarici tədqiqatçıların işləri, əhalinin sağlamlıq vəziyyətinin qiymətləndirilməsi və ona təsir edən risk amillərinin öyrənilməsi üçün zəruri olan tədqiqat üsullarını tətbiq etmə, tibbi statistik tədqiqatları planlaşdırma haqqında dərin biliklərə malik olduğunu, həmçinin dissertasiyanın mövzusuna və ona yaxın mövzulara aid ədəbiyyatla hərtərəfli tanış olduğunu göstərir. Doktorant ixtisasın konseptual problemləri üzrə müxtəlif doktrinal mövqeləri qiymətləndirməyi, həmçinin fənlərarası xarakterli mübahisəli problemlər haqqında öz fikirlərini əsaslandırmağı bacarır. Doktorant nəzəriyyəni, elmi tədqiqatları ədəbiyyat məlumatları əsasında təhlilini qiymətləndirə bilir.
4 (yaxşı)	Doktorant fənni dərinlən mənimsədiyini nümayiş etdirərək sualın məzmununu açıqlayır. Doktorant ixtisas üzrə yerli və xarici tədqiqatçıların işləri, əhalinin sağlamlıq vəziyyətinin qiymətləndirilməsi və ona təsir edən risk amillərinin öyrənilməsi

	üçün zəruri olan, tədqiqat üsullarını tətbiq etmə, tibbi statistik tədqiqatları planlaşdırma haqqında dərin biliklərə malik olduğunu, həmçinin dissertasiyanın mövzusuna və ona yaxın mövzulara aid ədəbiyyatla kifayət qədər tanış olduğunu göstərir. Doktorant ixtisasın konseptual problemləri üzrə müxtəlif doktrinal mövqeləri qiymətləndirməyi, həmçinin fənlərarası xarakterli mübahisəli problemlər haqqında öz fikirlərini əsaslandırmağı bacarır. Doktorant nəzəriyyəni, elmi tədqiqatları ədəbiyyat məlumatları əsasında təhlilini qiymətləndirə bilir.
3 (kafi)	Doktorant İctimai sağlamlıq və səhiyyənin təşkili fənnini qismən mənimsədiyini nümayiş etdirərək sualın məzmununu əsasən açıqlayır. Doktorant ixtisas üzrə yerli və xarici tədqiqatçıların işləri, əhalinin sağlamlıq vəziyyətinin qiymətləndirilməsi və ona təsir edən risk amillərinin öyrənilməsi üçün zəruri olan, tədqiqat üsullarını tətbiq etmə, tibbi statistik tədqiqatları planlaşdırma haqqında dərin biliklərə malik olduğunu, həmçinin dissertasiyanın mövzusuna və ona yaxın mövzulara aid ədəbiyyatla yarımçıq tanış olduğunu göstərir. Doktorant ixtisasın konseptual problemləri üzrə müxtəlif doktrinal mövqeləri lazımınca qiymətləndirməyi, həmçinin fənlərarası xarakterli mübahisəli problemlər haqqında öz fikirlərini əsaslandırmağı bacarmır. Doktorant nəzəriyyəni, elmi tədqiqatların ədəbiyyat məlumatları əsasında təhlilini qiymətləndirməkdə çətinlik çəkir.
2 (qeyri-kafi)	Doktorant sualın məzmununu kifayət qədər açıqlamır və fənni mənimsədiyini nümayiş etdirə bilmir. Doktorant ixtisas üzrə yerli və xarici tədqiqatçıların işləri, əhalinin sağlamlıq vəziyyətinin qiymətləndirilməsi və ona təsir edən risk amillərinin öyrənilməsi üçün zəruri olan, tədqiqat üsullarını tətbiq etmə, tibbi statistik tədqiqatları planlaşdırma haqqında minimum biliklərə malik olduğunu, həmçinin dissertasiyanın mövzusuna və ona yaxın

	mövzulara aid ədəbiyyatla minimum tanış olduğunu göstərir. Doktorant ixtisasın konseptual problemləri üzrə müxtəlif doktrinal mövqeləri lazımınca qiymətləndirməyi, həmçinin fənlərarası xarakterli mübahisəli problemlər haqqında öz fikirlərini əsaslandırmağı bacarmır. Doktorant nəzəriyyəni, elmi tədqiqatları ədəbiyyat məlumatları əsasında təhlilini qiymətləndirə bilmir.
--	---

VI BÖLMƏ. FƏLSƏFƏ DOKTORU İMTAHANINA HAZIRLAŞMAQ ÜÇÜN NÜMUNƏVİ SUALLARIN SİYAHISI

1. İctimai sağlamlıq və səhiyyənin təşkili elmi, onun öyrənmə obyektı, mahiyyəti və məzmunu. Müxtəlif tibb elmləri, humanitar fənlərə onun integrasiyası, tibbi təhsil sistemində və praktik həkim fəalliyətində əhəmiyyəti.
2. İctimai sağlamlıq və səhiyyənin təşkili elminin tədqiqat metodları: tarixi, statistik, eksperimental, modelləşdirmə, iqtisadi, sosioloji və s. eksperimental
3. Sağlamlıq və xəstəlik kateqoriyasının sosial fəlsəfi və tibbi mahiyyəti səhiyyənin nəzəri əsası kimi. Sağlamlıq, norma və patologiya anlayışları. Tibb və səhiyyə anlayışlarının təyini. Səhiyyənin vəzifələri və bu istiqamətdə səhiyyə orqanlarının, idarələrinin və tibb ictimaiyyətinin qarşısında duran məsələlər.
4. Dövlət və beynəlxalq sənədlərdə sağlamlığın mühafizəsi, səhiyyə məsələləri və sosial-gigiyenik problemlər. Səhiyyə qanunvericiliyinin əsasları
5. Əhali, tibb və səhiyyə haqqında nəzəri sistemlər. Nəzəri sistemlərin beynəlxalq təsnifatı.
6. Həkim etikasının və deontologiyasının nəzəri aspektləri. Həkim etikasının fəaliyyət dairəsi, sirri və onun hüquqi, mənəvi aspektləri. Həkim səhvinin deontoloji problemləri.
7. Əhalinin sağlamlıq vəziyyəti və onun öyrənilməsi üsulları. İctimai sağlamlığa təsir edən amillər. Əhali sağlamlığının qorunmasının əsas prinsipləri və bu sahədə dövlətimizin vəzifələri.
8. Tibbi-bioloji (klinik, gigiyenik eksperimental, laborator) tədqiqatlarda statistikanın tətbiqi.
9. Statistik tədqiqatın təşkili və mərhələləri. Statistik tədqiqatın məqsədi və vəzifəsinin müəyyən edilməsi. Statistik tədqiqatın plan və proqramı. Materialın toplanması. Statistik qruplaşdırma və məlumatların alınması. Statistik materialların işlənməsi üsulları
10. Variasion statistika. Orta kəmiyyətlər və onların öyrənilən hadisələrin qiymətləndirilməsində əhəmiyyəti.

- 11.** Standartlaşdırma üsulları (vasitəli, vasitəsiz və tərsinə - Kerric metodu). Standartlaşdırma üsulunun mahiyyəti, tətbiqi və əhəmiyyəti. Standartlaşdırılmış göstəricilərin hesablanması qaydaları.
- 12.** Statistik tədqiqatın nəticələrinin qiymətləndirilməsində parametrik üsullar.
- 13.** K.Pirsonun müvafiqlik əmsalı (X^2), əhəmiyyəti, tətbiqi və hesablanma qaydası. “Sıfır” hipotezi haqqında anlayış. Müvafiqlik əmsalının qiymətləndirilməsi qaydası və şərh edilməsi. Qeyri-parametrik statistik metodlar haqqında anlayış. Onun tətbiq edilmə xüsusiyyətləri və əhəmiyyəti.
- 14.** Korrelyasion əlaqələrin ölçülməsi. Funksional və korrelyasion əlaqələr. Cərgəvi (Spirmen üsulu) və xətti korrelyasiya (K.Pirson) əmsalı, onun əhəmiyyəti, tətbiqi, hesablanma qaydaları. Əlaqələrin istiqaməti və gücünün qiymətləndirilməsi. Korrelyasiya əmsallarının xətası və etibarlılığının müəyyən edilməsi.
- 15.** Reqrassion analiz, əhəmiyyəti və tətbiqi. Reqrressiya əmsalının hesablanması. Dispersion analiz. Bir və iki faktorlu dispersion analiz.
- 16.** Demografiya bir elm və tədris fənni kimi, onun məzmunu. Əhali sosial gigiyenik tədqiqat obyektı kimi. Miqrasiya proseslər. Demografik qocalma problemi
- 17.** Əhalinin təbii hərəkəti, onun öyrənilmə metodu. Doğum, ölüm sosial gigiyenik problem kimi, göstəriciləri, hesablanması, təhlili
- 18.** Xəstələnmə. Xəstələnmənin öyrənilməsi üsulları. Dövlət statistikasının xəstələnmənin öyrənilməsində əhəmiyyəti. Xəstəliklər, zədələnmələr və ölüm səbəblərinin X beynəlxalq nomenklaturası və təsnifatı.
- 19.** Əmək qabiliyyətini müvəqqəti itirməklə xəstələnmə, tibbi ekspertiza. TSEK (Tibbi-sosial ekspertiza komissiya), onun vəzifələri, işinin təşkili
- 20.** Sosial-gigiyenik problemlər (Qeyri-infeksiya xəstəlikləri) Ürək-qan damar, onkoloji, əsəbruh xəstəlikləri, travmatizm, alkoqolizm, narkomaniya, abort, dəri-zöhrəvi, QİÇS xəstəlikləri sosial-gigiyenik problem kimi
- 21.** Azərbaycanda səhiyyənin yaranması, inkişaf tarixi, problemləri və perspektivləri. Azərbaycan Respublikasında səhiyyə sistemləri, prinsipləri, vəzifələri. Bazar iqtisadiyyatında tibbi yardımın təşkili xüsusiyyətləri. Sağlamlığın sığorta olunması. İcbari Tibbi Sığortanın (İTS) yaranmasının zəruriliyi, tətbiqi və inkişaf perspektivləri
- 22.** Səhiyyənin beynəlxalq problemləri. Beynəlxalq təşkilatların (ÜST, YUNİSEF) bu istiqamətdə apardığı işlər. İnkişaf etmiş ölkələrdə səhiyyə sistemləri. Dövlət, özəl və sığorta səhiyyə sistemlərinin xüsusiyyətləri
- 23.** Tibbi xidmət idarələrinin nomenklaturası. Şəhər əhalisinə poliklinik və xəstəxana yardımının təşkili. Birləşmiş xəstəxana, müstəqil tipli xəstəxana, onların quruluşu,

idarəetmənin təşkili.

24. Tibb müəssisələrinin fəaliyyətinin idarəolunmasında informasiyanın rolu. Qeyd və hesabat sənədləri
25. Əhaliyə ambulator-poliklinika yardımının təşkili. Poliklinikaların quruluşu, iş prinsipləri
26. Poliklinikanın fəaliyyət göstəriciləri və onların təhlili
27. Əhaliyə stasionar yardımın təşkili xüsusiyyətləri. Xəstəxanaların növləri, quruluşu, kateqoriyaları, fəaliyyətinin təşkili
28. Xəstəxanaların fəaliyyətinin əsas göstəriciləri və onların təhlili
29. Mütəşəkkil əhali qrupuna və kənd əhalisinə tibbi xidmətin təşkili və formaları
30. Əhaliyə stomatoloji yardım göstərən tibb müəssisələri, onların tipləri, quruluşu, işinin təşkili. Əhaliyə stomatoloji ambulator-poliklinika yardımının göstərilməsi. Stomatoloji poliklinikaların fəaliyyət göstəricilərinin təhlili. Stomatoloji stasionar yardımın təşkili xüsusiyyətləri
31. Ana və uşaqların mühafizəsi sistemi. Doğum evi, perinatologiya mərkəzləri, məktəb və məktəbəqədər müəssisələrdə tibbi xidmətin təşkili
32. Uşaq poliklinikasının və uşaq xəstəxanasının fəaliyyətinin təhlili
33. Gigiyena və epidemiologiya mərkəzləri, işinin təşkili, quruluşu, fəaliyyət göstəricilərinin təhlili
34. Səhiyyənin idarəolunması və menecment. Səhiyyədə marketinq. Maya dəyəri, qiymət və rentabellik
35. Səhiyyənin iqtisadiyyatı. İqtisadi səmərə və iqtisadi səmərəlilik. Səhiyyənin iqtisadi problemləri
36. Səhiyyənin planlaşdırılması üsulları
37. Tibbi yardıma tələbatın təyini qaydaları